MODUL-AR.JOURNAL

ISSN 2651 - 5210

İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR VE MİMARLIK FAKÜLTESİ DERGİSİ

CİLT 3 • SAYI I • YIL 2020

İstanbul GEDİK Üniversitesi

MODULAR JOURNAL
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR VE MİMARLIK FAKÜLTESİ DERGİSİ

MODULAR JOURNAL

2020 Haziran Cilt: 3 Sayı: 1

İmtiyaz Sahibi • Owner
Prof. Dr. Nihat Akkuş, İstanbul Gedik Üniversitesi

Yönetici • Manager
Gülperen Kordel, İstanbul Gedik Üniversitesi

Genel Yayın Yönetmeni • Managing Director
Prof. Dr. Feride Önal, İstanbul Gedik Üniversitesi

Editör • Editor
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Belir, İstanbul Gedik Üniversitesi

Yardımcı Editörler • Co-Editors
Öğr. Gör. Duygu Çıbuk, İstanbul Gedik Üniversitesi
Öğr. Gör. Özgün Özbudak, İstanbul Gedik Üniversitesi
Öğr. Gör. Anday Türkmen, İstanbul Gedik Üniversitesi

Danışma Kurulu • Advisory Board
Prof. Dr. Onur Altan, İstinye Üniversitesi
Prof. Dr. Işık Aydemir, İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Burçin Cem Arabacıoğlu, MSGSÜ
Prof. Hayriye Koç Başara, İstanbul Gedik Üniversitesi
Prof. Dr. Adile Nuray Bayraktar, Başkent Üniversitesi
Prof. Süleyman Aydan Belen, MSGSÜ
Prof. Dr. Birgül Çolakoğlu, İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. İpek Fitöz, MSGSÜ
Prof. Dr. Deniz İncedayı, MSGSÜ
Prof. Dr. Derya Oktay, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Deniz Erinsel Önder, İstanbul Medipol Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Nuri Özdoğan, Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Filiz Özer, İstanbul Gedik Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Sandıkçı, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Mehmet Zaman Saçlıoğlu, İstanbul Gedik Üniversitesi
Prof. Nuran Yener, İstanbul Gedik Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Zafer Akdemir, Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Oya Akın, Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Nezih Aysel, MSGSÜ
Doç. Dr. Tan Kâmil Gürer, İstanbul Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Almula Köksal Işıkkaya, Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Sariye Selhan Yalçın Usal, Haliç Üniversitesi
Doç. Dr. Şen Yüksel, Beykent Üniversitesi

Yayın Kurulu • Editorial Board
Doç. Dr. Damla Altuncu, MSGSÜ
Doç. Dr. Deniz Dokgöz, Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ebru Erdönmez, Yıldız Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cahit Arsal Arısal, İstanbul Gedik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Erkan Bursa, İstanbul Gedik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nihan Yarmacı, İstanbul Gedik Üniversitesi

Hakem Koordinatörleri • Referee Coordinators
Arş. Gör. Selva Başçı, İstanbul Gedik Üniversitesi
Arş. Gör. Ayşe Cansu, İstanbul Gedik Üniversitesi
Arş. Gör. Delal Demirtaş, İstanbul Gedik Üniversitesi
Arş. Gör. Naime Dilge Mutlu, İstanbul Gedik Üniversitesi

Adres • Address
MODULAR JOURNAL
İstanbul Gedik Üniversitesi - Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi
Cumhuriyet Mah. İlkbahar Sk. 34841 Yakacık-Kartal/İSTANBUL

İletişim • Contact
Telefon: 444 5 438 (1221)
E-Posta: modular@gedik.edu.tr
Web: https://dergipark.org.tr/modular

Mimarlık, sanat ve tasarım alanında ulusal hakemli bir dergidir.
It is a national refereed journal in architecture, art and design.

Yaygın-süreli bir yayındır. Yılda iki kez yayımlanır.
It is a periodical publication. It is published twice a year.

Dili: Türkçe-İngilizce
Language: Turkish-English

İstanbul Gedik Üniversitesi'nin resmi yayın organıdır.
Modular is an official publication of İstanbul Gedik University.

Her Hakkı Saklıdır. Makalelerin sorumlulukları yazara aittir.
All rights reserved. Authors are fully responsible for their papers.

Amaç ve Kapsam • Aim and Scope
Modular; mimarlık, sanat ve tasarım alanlarındaki özgün makaleleri, araştırma özetlerini, kitap-eser incelemelerini ve meslek alanına dair güncel tartışmaları ve görüşleri yayımlamaktadır. Modular Journal'in Web of Science, Emerging Sources Citation Index (ESCI), EBSCO Art & Architecture Complete, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Gale/Cengage Learning Index, International Index Copernicus, DRJI, Ulrich's Periodicals Directory ve Avery Index tarafından taranmakta dergiler listesine ve TÜBİTAK ULAKBİM TR Dizin tarafından taranan Ulusal Hakemli Dergiler statüsüne alınması amaçlanmaktadır. Özgün araştırma makalelerine öncelik veren Modular Journal, Mimarlık, İç Mimarlık, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, Görsel İletişim Tasarımı ve Endüstri Ürünleri Tasarımı başta olmak üzere; diğer tüm tasarım disiplinleri için sürekli gelişen açık erişimli (open-access) elektronik bir platform oluşturmayı amaçlamaktadır.

İndeksler • Indexes
CiteFactor, Asos Indeks, Root Indexing, Google Scholar

MODUL-AR.JOURNAL
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR VE MİMARLIK FAKÜLTESİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER • CONTENTS

MODULAR JOURNAL 2020;3(1)

Editör Notu
Editorial ..... **i**

ARAŞTIRMA MAKALESİ • RESEARCH ARTICLE

Kent Meydanı Ergonomisinin İncelenmesi: Siirt 15 Temmuz Demokrasi Meydanı Örneği
Investigation of the City Square Ergonomics: Siirt 15 July Democracy Square Example
Elif ÇELİK, Çiğdem CANBAY TÜRKYILMAZ **01**

Yaşlı Bireylerin Kent Mekânlarını Kullanım Analizleri: Heybeliada'da Bir İnceleme
Usage Analysis of Urban Spaces of Elderly Individuals: A Review in Heybeliada
Saliha Nur AZAK, Özlem BELİR **20**

Yeniden İşlevlendirme Yarışmaları'nın Berlin Kenti Örneği Üzerinden İrdelenmesi
Examination of "Refunctioning Competitions" through the Example of the City of Berlin
Serhat ULUBAY, Feride ÖNAL **39**

İstanbul Büyükada Maden Mahallesi Köşklerinde Art Nouveau Üslubunun Kullanımı
Use of Art Nouveau Style in Kiosks of Maden District of Istanbul Buyukada
Hilal SELVİ, Pınar ERKAN BURSA **58**

Stadyum Çanağının Yapısı Üzerine Notlar
Notes on Structure of Stadium Bowl
Tan Kamil GÜRER, Nazlı ARSLAN **76**

İç Mekanda Renk ve Renklerin İnsan Psikolojisine Etkileri
Color in Interior Space and the Effects of Colors on Human Psychology
Nedim ALİCİ, Müge GÖKER PAKTAŞ **89**

DÜZELTME • ERRATUM

The Cultural Sustainability: Merzifon Anatolia College, Turkey
Kültürel Sürdürülebilirlik: Merzifon Anadolu Koleji, Türkiye
Gizem ÖZEROL, Aysu AKALIN **106**

MODULAR.JOURNAL

MAKALE
ISSN 2651 - 5210
MODULAR 2020;3(1):39-57

‘Yeniden İşlevlendirme Yarışmaları’nın Berlin Kenti Örneği Üzerinden İrdelenmesi

Examination of "Refunctioning Competitions" through the Example of the City of Berlin

Serhat ULUBAY[1], Feride ÖNAL[2]

Gönderilme Tarihi: 21.05.2020 - Kabul Tarihi: 06.06.2020

Özet

Kentler, zaman kavramının önemli ve etkili olduğu artifaktlardır. Zamanın ilerleyişi ile beraber, kentsel mekanlar farklı anlamlar kazanarak var olmaya devam ederler Döngüsel zaman dilimi içerisinde, devam edegelen bir değişimin merkezinde yer alan kentsel mekan üzerinden, bir döneme ait yaşantı izlerini ve kentin çok katmanlı tarihini okumak mümkündür. Kentin bu yapıları ve yapılı çevreleri, kentin zamansal süreç içerisinde değişimin biyografileri haline gelirler.

Her kent biriktirdiği bu çok katmanlı anlamsallığı muhafaza etmek konusunda aynı şansa sahip değildir. Çeşitli afetler, savaşlar, istilalar vb. sebeplerle tahrip olmanın yanı sıra, insan eliyle ve egemen güçler vasıtasıyla da kentlerin sahip oldukları bu çok anlamlılık ve tarihsel süreklilik kesintiye uğrayabilmektedir. Berlin kenti, bahsi geçen tarihsel sürekliliği kesintiye uğrayan kentlerin başında gelmektedir. II. Dünya Savaşı’nın getirdiği yıkım, kenti adeta bir harabeye dönüştürmüştür. Kent, yaşadığı bu ağır tahribatı, kolektif hafızanın bir zemini haline getirmiş, mimarlık yarışmaları yoluyla kent belleğinin kesintisiz devamlılığını sağlamıştır. Çalışma, mimarlık yarışmalarının ‘yeniden işlevlendirme’ potansiyelini, Berlin kenti örneği üzerinden okumayı amaç edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Berlin, kentsel bellek, kentsel yapıt, mimarlık yarışmaları.*

Abstract

Cities are artefacts where the concept of time is important and effective. With the progression of the time, urban spaces continue to exist by gaining different meanings. Within the cyclical period of time, it is possible to read the traces of life belonging to a period and the multi-layered history of the city through the urban space which is at the centre of an ongoing change. These structures and built environments of the city become biographies of change in the temporal process of the city.

Every city does not have the same chance to preserve this multi-layered meaningfulness it has accumulated. In addition to being destroyed due to reasons such as various disasters, wars, invasions, etc., this multiple meaningfulness and historical continuity of the cities can be interrupted by human beings and the sovereign powers. The city of Berlin is one of the cities of which historical continuity was interrupted. The destruction brought by World War II turned the city into a ruin. The city has turned this heavy destruction into a ground of collective memory and provided uninterrupted continuity of the city memory through architectural competitions. This study aims to read the 'refunctioning' potential of architectural competitions through the example of the city of Berlin.

Keywords: *Berlin, urban memory, urban artifact, architectural competition.*

[1] Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, serhatulubay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0240-4792
[2] İstanbul Gedik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, feride.onal@gedik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9151-1700

1. Giriş

Fiziksel bir inşanın yanı sıra, bir olgular bütünü olan kent, toplumların belleğinde yer eden olayların meydana geldiği sahnelerdir. Pek çok olay, toplumun belleğinde yer ettiği gibi, fiziksel olarak kent zemininde de yer edinir. Toplumlar, kentte yer eden bu fizikselliğe, çeşitli anlamlar atfederek zihinsel bir yakınlık kurarlar. Böylece kent mekanı elle tutulur bir gerçekliğin yanı sıra, toplumların zihninde de imgesel olarak vücut bulur (Auge, 1995).

Rossi'ye göre, bir kenti kavrayabilmek için, kentin fizikselliğiyle iç içe geçmiş, bellekte yer eden olaylarla birlikte düşünmek gereklidir. 'Kentsel bellek' olarak kavramsallaştırdığı bu durumu, yaşantıya ait bir çevre kurmanın temel öğesi olarak görmektedir (Rossi, 1984). Bellek, mekan aracılığıyla kentte somutlaşır; mekan da belleğe yer eden bir olaysallıkla kentin özgün bir parçasına dönüşür (Assmann, 2015). Rossi, bu yapılara 'kentsel yapıt'[3] ismini vermiş ve kentin somut bir parçası olmasının yanı sıra, toplumun belleğinde anımsattığı imgelerle bir anlamsallığı da barındırdığını belirtmiştir Kentsel belleğin sürekliliğini sağlayan yapıtlar, kentin geçirdiği farklı zaman dilimlerinin temsillerini taşırlar. Bu yapılarıyla katmanlaşmış, çok anlamlılığın temsilini sunan birer 'palimpsest'e[4] dönüşürler. Rossi, bu çokanlamlılığı ve katmanlaşmayı, kentin zamanla edindiği kendine özgü yapısı olarak okumakta[5], kentsel yapıtları, belleğin birer temsilcisi olarak anlam yüklenen abidelere benzetmektedir (Rossi, 1984). Bu 'kentsel yapıt'lar, geçmişin yaşantı izlerini geleceğe taşıyarak, kentsel belleğin sürekliliğini sağlarlar. Bu noktada mimarlık, kentsel bellek aracılığıyla, mekan üretimi etkinliğini sürdürerek, bu sürekliliğin devamlılığını amaç edinir (Halbwachs,1992).

Kentsel belleğe yer eden yapıtların, çeşitli sebeplerle yıkımı, belleğin sürekliliğini kesintiye uğratmaktadır. Rossi'nin 'kentin yazgısı için bir kaza' olarak tanımladığı bu kesinti (Rossi, 1984), fiziksel olanın kaybına yol açarken, kentsel bellekteki yerini koruyarak, zihinsel sürekliliğini devam ettirmektedir[6]. Çalışma kapsamında ele alınan Berlin kenti, savaşın getirdiği yıkım neticesinde, kentsel bellekte yer eden yapılarını kaybetmiş, fakat zihinsel sürekliliğini devam ettirmiştir. Savaş sonrası görünümüyle dev bir enkazı andıran kent, yıkıp yeniden yapmak yerine, var olanın izini sürerek, kentsel yapıtları, gündelik yaşantının içerisinde farklı işlevlerle yeniden adapte etmenin yolunu

[3] Urban artefact (Rossi, 1984).

[4] "…Baudelaire'in bellek ve palimpsest arasında kurduğu ilişkiyi metaforik olarak kentlerde de okumak, kentlerdeki izlerin sürekliliğini daha iyi anlamak adına konuyu derinleştirebilir. Palimpsest ile bellek birbirlerine benzer; ancak temel bir farkları vardır. Palimpsest, eskiden kâğıt yokluğu sebebiyle bazı yazma kitapların mürekkeplerinin bir bıçağın ucuyla kazınması ve boşalan yere yeni bir metnin yazılmasıyla meydana gelmiş kitaplara verilen addır. Böylece bir antik çağ mitolojisi, bir şövalye destanı veya bir Ortaçağ aşk hikâyesi üst üste yazılarak bir 'palimpsest'i oluşturur. Palimpsestte bu farklı metinlerin izleri tam olarak silinmemiştir, öteki metinlerle yan yana ve kopuk kopuk durmaktadır. Aynı anda, zorlayarak da olsa bu farklı metinleri okumak mümkündür…" (Çalak, 2012).

[5] Kentin sahip olduğu bu katmanlaşma ve çokanlamlılığın sadece fiziksel bir karşılığı yoktur. Zaman içerisinde üzerinde yaşayan toplulukların, yaşayış biçimleri, algıları ve mekansal kurgularına dair izleri de bu okumayı olanaklı kılmaktadır.

[6] " … Boyarin, Berlin'in II.Dünya Savaşı sonrasındaki bombalanmış, paramparça hali üzerinden, hiçbir bomba ya da yıkımın kentin ruhunu yok edemeyeceğini söylemiştir. Kent, tıpkı bir canlı gibi, geçmişine ya da bugününe dair tüm bedensel (maddesel) izlerini yitirse de, bu ruhunu kaybetmesine neden olamamaktadır…" (Çalak ,2013).

seçmiştir. Bunun için mimarlık yarışmaları düzeneğini tercih ederek, kentsel belleğin sürekliliğini, kesildiği yerden bağlamayı başarmıştır. Ülkemizde çok az örneğine rastladığımız 'yeniden işlevlendirme' amacı taşıyan mimarlık yarışmaları, Berlin'in kentsel belleğinin sürekliliğini, çok katılımlı bir mecrada tartışmaya açmış, yarışmalar yoluyla korumanın bir örneğini sunmuştur.

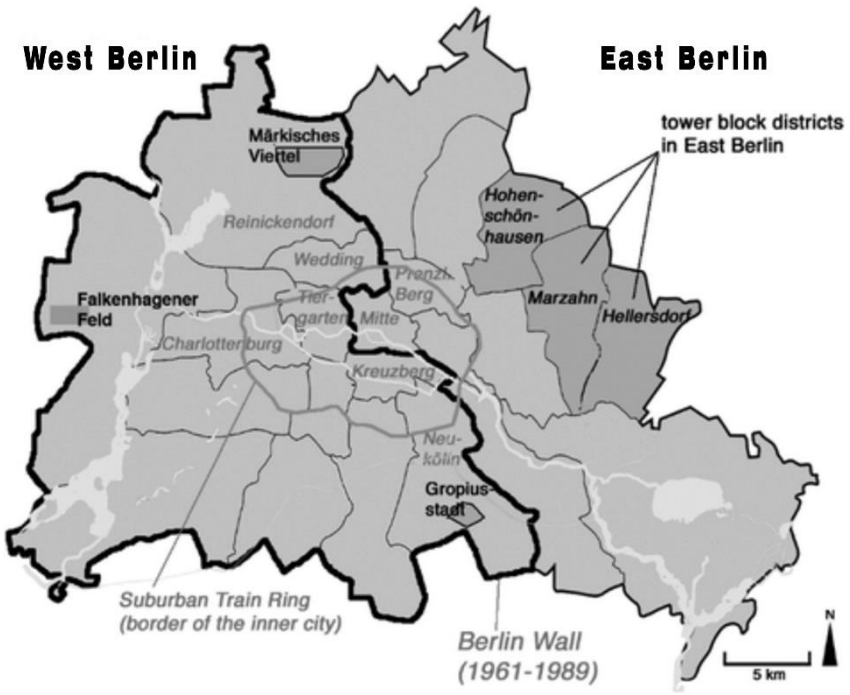
2. Zaman, Olaysallık ve Mekan; II. Dünya Savaşı'nda Kesintiye Uğrayan Berlin'in Kentsel Belleği

Bir kentte, yapı ve yapı grupları, kentte meydana gelen bir olaya veya sürece, doğrudan katılmış veya tanıklık etmişse, o kentte yaşayanlar için kolektif bir deneyimi temsil etmektedir. Bu temsil, nostaljik bir içerikten çok, kentin anlamsallığının bir parçasını teşkil etmesinden kaynaklanır (Neill, 1997). Yani olaysallık, kentte bir mekanla vücut bulup, zamansallıkla birlikte kentin bir yosun taşına dönüşür. Rossi'nin 'kentsel yapıt' olarak tanımladığı bu durum, geçmişe ait olaysallığı geleceğe taşıyarak kentsel belleğin parçalarını teşkil eder (Rossi, 1984).

Kentsel bellek, somut bir korunaklılıkla geleceğe taşınmaz, zaman içerisinde kendisine katılan anlamlarla, devinimsel olarak anlamsallığı değişmektedir (Çalak, 2012). Zaten bellek, bir kamera gibi yorumsuz kaydetme özelliğini barındırmaz, kattığı anlamlarla olguları toplumsallığın bir parçasına dönüştürür (Moles, 2018). Bu sebeple, işlevi ne olursa olsun, bir yapı, kentin olaysallığı ve zamansallığı ile beraber, işlevinden çok zihinde bıraktığı imgesellikle anımsanır, kentsel bellekte yer edinir (Lynch, 1960).

Berlin kenti, toplumsal belleğin, kentin yeniden inşasında önemli rol oynadığı kentlerin başında gelmektedir. Kökleri on ikinci yüzyıla tarihlenen fakat kentleşme tarihi Sanayi Devrimi ile başlayan kent, II. Dünya Savaşı'ndan ağır bir tahribatla çıkmıştır (Richie, 1999). Savaş sonucu bir harabeyi andıran kentin, zamansallık ve olaysallık örgüsüyle mekansallaşan ve kentin kurucu öğelerini teşkil eden 'kentsel yapıtlar'ı büyük hasar görmüş, kentsel sürekliliği kesintiye uğramıştır. Kent, fiziksel olarak da kesintiye uğramış, kentin içerisinden geçen Duvar, yıllarca kenti doğu ve batı olarak ikiye ayırmıştır[7].

[7] Savaşın bitmesiyle beraber kent, Amerikan, Fransız, İngiliz ve Sovyet bölgesine ayrılmıştır. Batı İttifakı olarak tanımlanan Amerikan, Fransız ve İngiliz idaresi uzlaşmış ve Batı Berlin olarak isimlendirilen kent bölgesini tek bir yönetim altına idare etmişlerdir. Doğu Berlin ise, bu uzlaşıya yanaşmamış ve Sovyet idaresi altında varlığını sürdürmüşür. İki farklı yönetim ideolojisi altında idare edilen kentin Doğu ve Batı bölgelerinin ilişkisini kesmek amacıyla, Sovyet idarisi tarafından 1961 yılında, bir duvar örülmüştür. Berlin Duvarı olarak anılan bu somut engel, 1989 yılında fiziksel olarak ortadan kalmış, bu durum, tüm dünyada soğuk savaşın bitmesinin ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nin birleşmesinin bir sembolü olarak görülmektedir.

Şekil 1. II. Dünya Savaşı sonrası Berlin (Hess, Tammaru, Ham, 2020)

II. Dünya Savaşı'nın, Berlin'in kentsel belleğinde bir olaysallık olarak yer edindiği muhakkaktır. Toplumun belleğinde bir iz olarak kalan savaşın olaysallığı, zaman içerisinde bazı mekanlar aracılığıyla kentte somutlaşmıştır. Rossi'nin kentsel yapıt olarak tanımladığı belleğe yer eden ve bir olaysallıkla örüntülenen bu yapılar, geçmişte farklı olgular olarak kent zemininde yer etse de, II. Dünya Savaşı'nın cereyan ettiği olaysallıkla beraber, başka anlamlar kazanarak dönüşmüşlerdir. Berlin'de, II. Dünya Savaşı'nın kentsel yapıta dönüştürdüğü yüzlerce yapıya rastlayabiliriz. Bu çalışmada, savaşın sahnede olduğu zaman diliminde, kentte bu acı tabloya tanık olmuş, sonrasında Berlin'in gündelik yaşantısında yer alarak, kentsel belleğin sürekliliğine katkı sağlamış olan kentsel yapıtlar, üç örnek üzerinden irdelenecektir. Bu örnekler belirlenirken, savaşın olaysallığının yakın şahidi yapıtlar olması ve mimarlık yarışmaları yoluyla yeniden işlevlendirilerek kentsel yaşantıda devamlılığı sağlanmış olması göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda Almanya Parlamento Binası (Reichstag), Alman Katedrali (Tarih Müzesi – Der Deutsche Dom), Yeni Müze (Das Neue Museum) yapıları irdelenecek yapılar olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. Zaman, Olaysallık ve Mekan bağlamında değerlendirilen üç kentsel yapıtlar

Zaman, Olaysallık ve Mekan Bağlamında Kentsel Yapıtlar			
Yapı	**Alman Parlamento Binası (Reichstag)**	**Alman Katedrali (Der Deutsche Dom)**	**Yeni Müze (Das Neue Museum)**
Yapıldığı Döneme Ait Görsel			
II. Dünya Savaşı Sonrasına Ait Görsel (1946-1950)			
Günümüze Ait Görsel			
Yapılış Yılı	1884-1894	1701-1708	1843-1855
Yapıldığı Dönemki İşlevi	Parlamento Binası	Kilise	Müze
II. Dünya Savaşı Sonrası Durumu	Ağır hasarlı, kısa bir süre kullanıldı	Ağır hasarlı, kısa bir süre sonra yıkıldı ve aslına uygun olarak inşa edildi	Ağır hasarlı, kısa bir süre depo olarak kullanıldı
İşlevlendirme Biçimi	Bina ölçeğinde yarışma ve master plan kararıyla	Kentsel tasarım yarışması ve master plan kararıyla	Bina ölçeğinde yarışmayla
Günümüzdeki İşlevi	Parlamento binası + Müze/Kentsel Seyir	Müze	Müze

3. Mimarlık Yarışmaları Aracılığıyla Kentsel Belleğin Devamlılığı

Bir araştırma ve tartışma mecrası olarak mimarlık yarışmaları, bir konu veya yapı-çevre üzerinden, mimarlık pratiğinin harekete geçmesini sağlayan fiziksel ve zihinsel üretim alanıdır (İdil, 2010). Kentsel kültürün gelişmesinde ve sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir yere sahip olan yarışmalar, II. Dünya Savaşı sonrası Berlin'in kentsel belleğinin geri çağrılmasında etkin bir rol oynamıştır. Ülkemizde çok az örneğine rastladığımız yeniden işlevlendirmeye yönelik mimarlık yarışması tipolojisi[8], Berlin'in hasar görmüş yapılarını, kentin gündelik yaşantısına yeniden kazandırarak, bir hafıza kaybının önüne set çekmiştir. Savaş öncesi dönemde, kentin önemli yapıları olan ve savaşın tüm olaysallığını bünyesinde sergileyen Almanya Parlamento Binası (Reichstag), Alman Katedrali (Tarih Müzesi – Der Deutsche Dom), Yeni Müze (Das

[8] Çalışma kapsamında 'yeniden işlevlendirme yarışmaları' olarak adlandırılan mimarlık yarışmaları tipolojisi, bir yapı veya yapılı çevrenin yeniden değerlendirilmesi, kent yaşantısına katılma potansiyelinin ele alınması, yeni kullanımlar yoluyla gündelik yaşantıda var olması amacıyla organize edilen mimarlık yarışmaları olarak değerlendirilmiştir. Mimarlık yarışmalarının neredeyse tamamının yoktan inşa etme üzerine kurulu olduğu ülkemizde, yeniden işlevlendirme yarışmaları kategorisinde değerlendirilebilecek olan ilk yarışma 1948 yılından Ankara'da düzenlenmiştir. "Ankara Ulus Meydanı ve Etrafındaki Binaların Tanzimi" ismini taşıyan yarışma hakkında veriler oldukça kısıtlı olmakla birlikte, Maarif Vekaleti (Milli Eğitim Bakanlığı) Binası'nın bir yangın sonucu kullanılmaz hale gelmesi üzerine, Ulus Meydanı ve çevresindeki yapıların yeniden değerlendirilmesi üzerine yapıldığı bilinmektedir.

Neue Museum) yapıları, Berlin'in kentsel belleğinin sürekliliği ve savaşın bıraktığı etkiyi gündelik yaşantıda var etmek adına yarışmalar yoluyla tartışmaya açılmıştır. Her üç yapı da yarışma sonuçlarına göre, bugün kentin yaşantısında var olmaya devam etmekte, kentlinin zihninde bir kent anıtı olarak anımsanmaktadır.

Ayrıca bu yapılar belirlenirken, yarışmaların yapılara olan katkıları kategorileştirilerek özgün örnekleri temsil etmesine dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda; 'yarışma öncesi yapıların fiziksel durumu', 'yarışmanın yapılış biçimi' ve 'yarışmanın yapı işlevine katkısı' alt başlıkları belirlenmiş, yapıların, bu alt başlıkların her birinin örneklerini teşkil etmesine özen gösterilmiştir. Yarışmalar bağlamında belirlenen başlıklar ve alt kategorileri aşağıdaki gibidir:

- Yarışma öncesi fiziksel durumuna göre;
  - Savaş sonrası kullanılmaya devam eden yapılar,
  - Savaş sonrası yıkılmış olan yapılar,
  - Savaş sonrası atıl kalan yapılar,
- Yarışmanın yapılış biçimine göre;
  - Yapı ölçeğinde yarışma sonucunda kent yaşantısına katılan yapılar,
  - Yapı ölçeğinde yarışma + değerlendirme sonucunda kent yaşantısına katılan yapılar,
  - Kentsel ölçekli yarışma sonucu kent yaşantısına katılan yapılar,
- Geçmişteki işlevi ve yarışma sonucunda bugünkü işlevine göre;
  - Geçmişteki işlevi devam ettirilerek kamuya açılan yarışmalar,
  - Geçmişteki işlevi devam ettirilen + yeni işlevlerle kamuya açılan yapılar,
  - Geçmişteki işlevi değiştirilerek kamuya açılan yapılar.

Tablo 2. 'Yeniden İşlevlendirme Mimarlık Yarışmaları'yla aracılığıyla kentsel belleğin devamlılığı sağlayan üç yapının değerlendirme kriterleri

		Parlamento Binası	Alman Katedrali	Yeni Müze
Yarışma öncesi fiziksel durumuna göre	Savaş sonrası kullanılmaya devam eden	●		
	Savaş sonrası yıkılmış olan		●	
	Savaş sonrası atıl kalan			●
Yarışmanın yapılış biçimine göre	Yapı ölçeğinde yarışma ile			●
	Yapı ölçeğinde yarışma + değerlendirme ile	●		
	Kentsel ölçekli yarışma ile		●	
Geçmişteki ve bugünkü işlevine göre	Geçmişteki işlevine devam eden			●
	Geçmişteki işlev + yeni işlev	●		
	Geçmişteki işlevi değişen		●	

3.1 Almanya Parlamento Binası (Reichstag)

-Geçmişteki Önemi ve İşlevi: Ülkenin en önemli kamu yapısı olan Almanya Parlamento Binası (Reichstag) 1882 yılında düzenlenen ve Alman mimar Paul Wallot'un kazandığı bir yarışma neticesinde 1884-1894 yılları arasında inşa edilmiştir. İnşa edildiği tarihten itibaren kırk yıl süresince ülkenin idari merkezi olarak görev yapan

parlamento binası, 1933 yılında bir kundaklama olayı sonucunda zarar görmüştür[9] (Architectural Review, 2003).

Şekil 2. Almanya Parlamento Binası (Reichstag) – 1896 (URL-2)

Şekil 3. Parlamento Binası'nın kundaklanması (27 Şubat 1933) (URL-3)

II. Dünya Savaşı esnasında, Sovyet güçlerinin yapıyı ele geçirmesi ve bir askerin Sovyet Bayrağını, parlamento binasının kubbesine dikişi, Almanya için yenilginin resmi, Berlin için de kentin idaresinin el değiştirmesi anlamlarını taşımaktaydı. Savaşın noktalanışının simgelerinden biri olmuş olan bu anın görüntüsü, toplumun hafızasına kazınmış ve bir imge olarak ölümsüzleşmiştir. Parlamento Binası, belleğe yer eden bu olaysallığın gerçekleştiği bir sahne olarak, Berlin için bir 'kentsel yapıt'a dönüşmüştür. Yapı, savaş sonrası Batı Almanya tarafından bir müddet kullanılmış, yapının simgesi olan kubbesi 1954 yılında tamamen yıkılmış, 1960'lı yıllarda Berlin Duvarı'nın kenti ikiye ayırmasıyla beraber, uzun yıllar sürecek olan atıl durumda kalma süreci başlamıştır (Architectural Review, 2003).

[9] 1933 yılında Hollandalı Marinus Var Der Lubbe tarafından gerçekleştirilen kundaklama eylemi sonucunda yapı kullanılamayacak hale gelmiştir (Architectural Review, 2003).

Şekil 4. Parlemento Binasının Sovyetler tarafından ele geçirilmesi (1945) (URL-4)

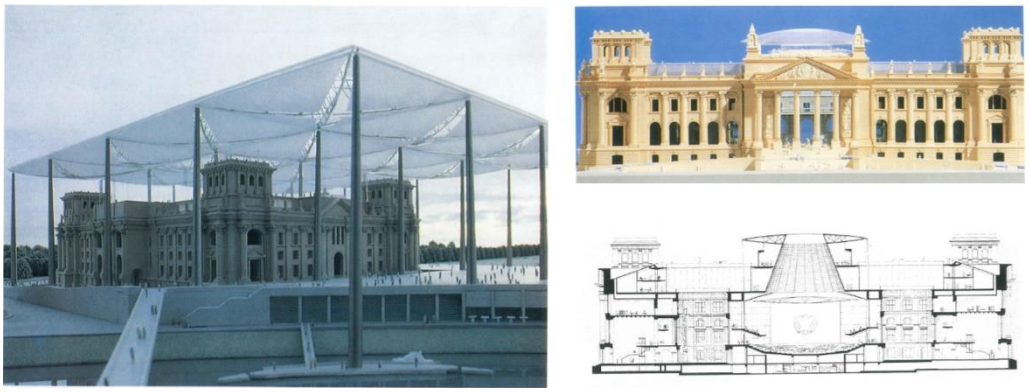
Şekil 5. II.Dünya Savaşı sonrası Parlamento Binası (1946) (URL-5)

-Yarışmanın amacı: Berlin Duvarı'nın yıkılıp, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle beraber, Berlin'in, birleşen Almanya'nın başkenti olmasında karar kılınmış, kentin atıl durumda bulunan Parlamento Binası üzerine tartışmalar yeniden alevlenmiştir. Kentsel bellekte önemli yeri olan ve savaşın imgeselliğini taşıyan yapının tekrar yönetim merkezi halini alması için uluslararası ölçekte bir mimarlık yarışması açılması kararlaştırılmıştır (URL-1). 1993 yılında düzenlenen yarışma; atıl durumdaki Parlamento Binasını, hem tekrar ülkenin en önemli karar verme organı haline getirmeyi, hem de Yeni Almanya'nın demokratik değerlerini sembolleştirmeyi amaç edinmiştir. Bunun yanı sıra savaşın belleklere kazınmış izini, tüm kentin bir özeti gibi bünyesinde barındıran Parlamento Binasını, hafızada canlı tutarak bir abideye dönüşmek hedeflenmiştir (Architectural Review, 2003).

Şekil 6. Yarışma öncesi atıl durumda bulunan Parlemento Binası (1989) (URL-6)

-Yarışma Sonucu: Berlin Duvarı'nın yıkılması sonucu birleşen Almanya'nın, demokratik ve modern bir ülke inşa etme misyonuna benzer bir amaçla, tekrar kentsel yaşantıda yerini alması hedeflenen Parlamento Binası için organize edilen uluslararası ölçekli mimarlık yarışmasını Norman Robert Foster kazanmıştır. Foster'ın önerisi, yapının üzerini büyük bir korunaklı saçakla örten ve Platz der Republik'e kadar uzanan 30.000 m2'lik dev bir örtü-kabuktan oluşmaktadır (Architectural Review, 2003).

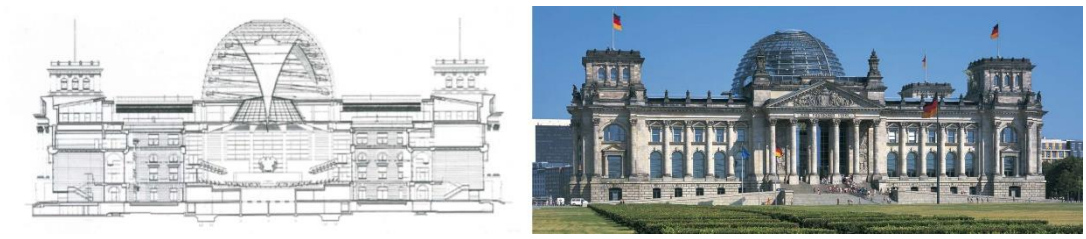

Şekil 7. N. Foster'ın Parlemento Binası Yarışması için hazırladığı öneri (Architectural Review, 2003).

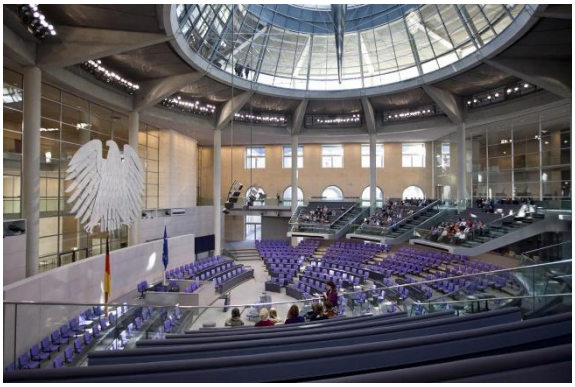
Yarışmayı kazanan Foster'ın önerisi, Schultes tarafından hazırlanan master plan[10] kapsamında yeniden ele alınmıştır. Foster, yarışma önerisini değiştirip, Wallot'un özgün tasarımını koruyarak, sembolik değere sahip kubbeyi yeniden ele almış, iç mekanla ilişkisi olmayan kubbe yerine şeffaf bir yarımküre önermiştir. Yarımküre, içerisinde yükselen rampalarla, bir yandan kentin panoramasını sunarken, bir yandan da parlamentonun çalışma salonunu izlemeye fırsat vermektedir. Bu haliyle ülkeyi yönetenleri tepeden izleyen ve temsili olarak denetleme hakkını halka veren yapının bu rolü, Yeni Almanya'nın demokrasi vurgusunun bir manifestosu niteliğindedir (Architectural Review, 2003).

[10] Axel Schultes tarafından hazırlanan master plan Spreebogen ismiyle bilinmektedir.

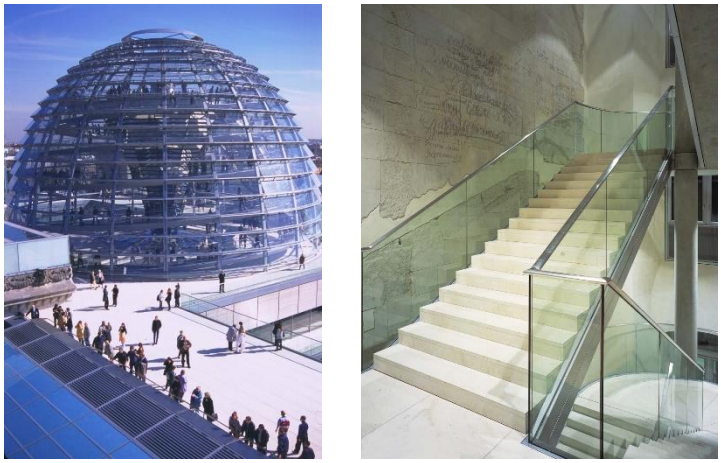
-Almanya Parlemento Binası'nın (Reichstag) Günümüzdeki Durumu: Kentte yüzyılı aşkın süredir varlığını sürdüren yapı, günümüzde ülkenin idari merkezi olma görevini sürdürmektedir. Savaşın tüm izlerini, kentlinin belleğinde olduğu gibi, bünyesinde taşıyarak, kentsel belleğin sürekliliğini sağlayan yapıda, somut olarak da savaşın izlerini görmek mümkündür. Bombalanmış duvar kalıntılarının, işgal güçlerinin savaş günlerinden kalma duvar yazılarının ve izlerinin muhafaza edildiği yapı, mimarlık yarışması aracılığıyla, mevcut işlevine ek bir kamusal işlevle, kentin 'kentsel yapıt'ı olarak geleceğe taşınmıştır.

Şekil 8. Foster'ın Parlemento Binası için son önerisi-kesit ve ön cephe (Architectural Review, 2003).

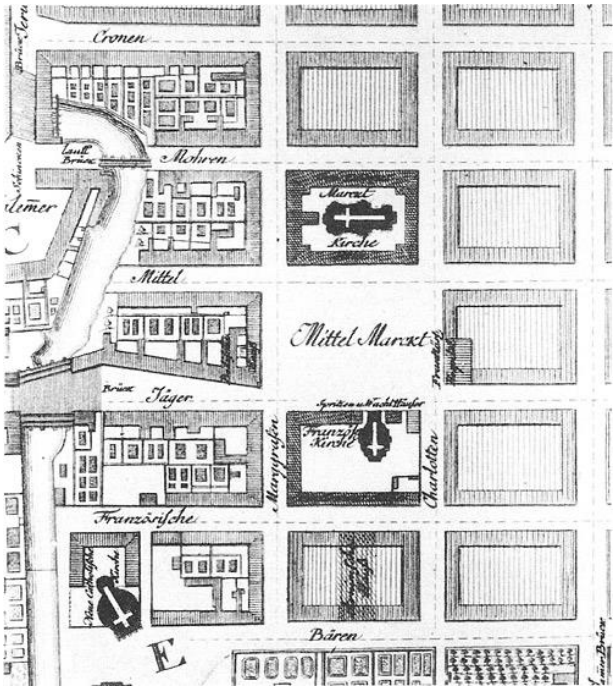
Şekil 9. Parlemento Binası Salonu ve şeffaf yarımküre (URL-1)

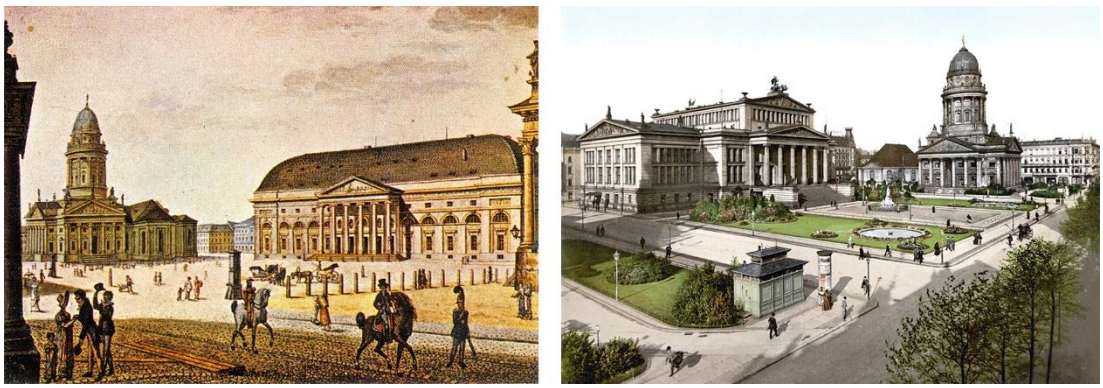
Şekil 10. Parlemento Binası için tasarlanan yarımküre kubbe (solda), yapıda II. Dünya Savaşı yıllarından kalma duvar kalıntıları ve yazılar (sağda) (URL-1)

3.2 Berlin Alman Katedrali – Tarih Müzesi (Der Deutsche Dom)

-Geçmişteki Önemi ve İşlevi: Katedral, Berlin'in en önemli merkezlerinden Friedrichstadt'ın kalbi olarak bilinen Gendermenmarkt Meydanı'nın[11] güneyinde, Fransız Katedrali'nin karşısında (Französischer Dom) konumlanmıştır. Martin Grünberg tarafından tasarlanan kilise, 1701-1708 yılları arasında inşa edilmiş, döneminde Friedrichstadt'ın üçüncü kilisesi olan yapıya, Georg Christian Unger tarafından 1780-1785 yılları arasında kubbeli bir kule eklenmiştir. 1943 yılında, II. Dünya Savaşı esnasında bombalanan yapı kullanılamayacak bir hale gelmiştir (Kühne,1986).

Şekil 11. Gendermenmarkt Meydanında Alman ve Fransız Katedralleri (1743) (URL-7)

Şekil 12. Gendermenmarkt Meydanı ve Alman Katedrali (1815) ve (1895) (URL-8), (URL-9)

[11] Meydanın eski ismi Platz der Akademie'dir.

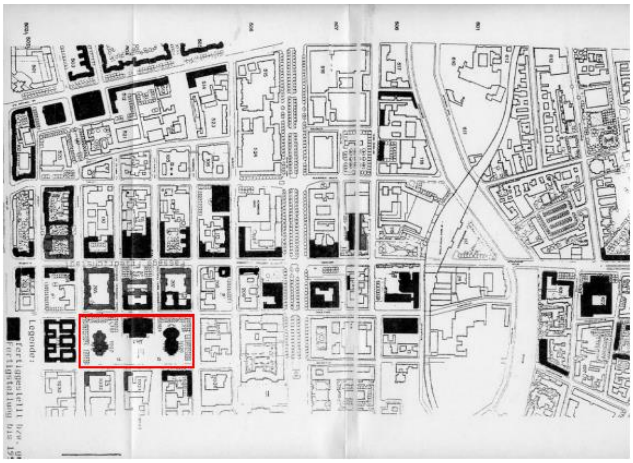
Şekil 13. Gendermenmarkt Meydanı ve Alman Katedrali (1938) (URL-10)

Şekil 14. II.Dünya Savaşı sonrası Alman Katedrali (1947) (URL-11)

-Yarışmanın Amacı: II. Dünya Savaşı ile birlikte, Berlin'in birçok bölgesi gibi, Gendermenmarkt Meydanı ve Alman Katedrali de harap olmuştu. Sovyet idaresi altındaki, kentin doğu bölgesi içerisinde kalan meydan ve yakın çevresini kapsayan birçok kentsel ölçekte yarışma düzenlenmiştir. 1979 yılında düzenlenen uluslararası katılımlı ve davetli kentsel ölçekli yarışma[12] ile alanın kaderi tayin edilmiştir. Spree Nehri ile Leipziger Sokağı arasında kalan alanı kapsayan yarışma ve sonrasında yapılan çalışmalar sonucunda, 1986 yılında bir master plan hazırlanmıştır. Bu doğrultuda Gendermenmarkt Meydanı ve meydanda yer alan Alman Katedrali izleri üzerinden, aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir (Urban, 2006).

[12] The Friedrichstraße Competition isimli yarışma, Eylül 1979-Ocak 1980 tarihleri arasında organize edilmiştir. Yarışmaya Sovyet yönetimini benimseyen ülkelerin vatandaşı olan mimarlar davet edilmiş, yarışma sonucunda 35 proje teslim edilmiştir (Urban, 2006).

Şekil 15. Master Plan kapsamında (kırmızı çizgiler arasında) Gendermenmarkt Meydanı ve meydanda yer alan Alman Katedrali aslına uygun olarak inşa edilmiştir (Urban, 2006)

-Alman Katedrali'nin (Der Deutsche Dom) Günümüzdeki Durumu: Yarışma ve sonrasında yapılan çalışmalar kapsamında, 1993 yılında aslına uygun olarak inşa edilen katedral, 1996 yılında Tarih Müzesi olarak yeniden kent yaşantısına dahil olmuştur. Gendermenmarkt Meydanı'nda yer alan diğer iki yapının da kültür-sanat faaliyetleriyle yeniden işlevlendirilmesi[13] sonucunda savaşın acı izlerini kentin belleğinde barındıran meydan, Berlinlilerin buluşma altlığı halini almıştır. Üç yüz yılı aşkın bir süre, dini bir yapı olarak kente hizmet veren ve kentsel bellekte yerini alan Katedral yapısı, günümüzde müze işleviyle bir kamu yapısı halini almış, aynı zamanda gündelik yaşantının bir açık hava müzesi gibi aktığı meydanın önemli bir kentsel yapıtına dönüşmüştür (Kühne,1986).

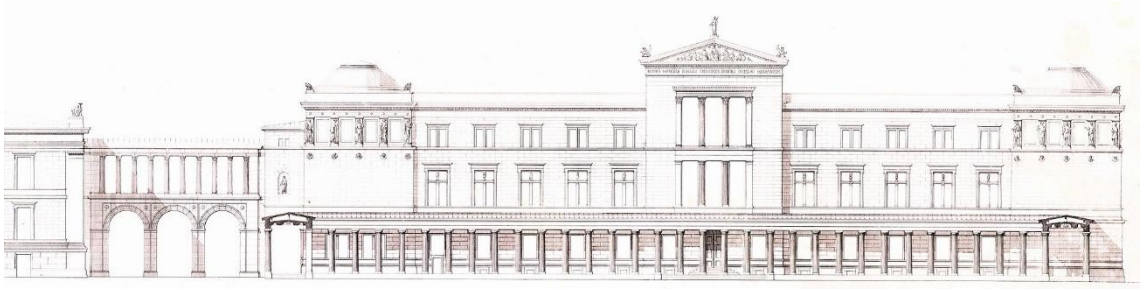

Şekil 16. Gendermenmarkt Meydanı, meydanda yer alan Alman Tarih Müzesi (Alman Katedrali) ve Konser Salonu (URL-12)

[13] Alman Katedrali dışında meydanda yer alan diğer iki yapıdan biri konser salonu olarak (Das Konzerthaus), geçmişte Fransız Katedrali olarak anılan diğer yapı ise seyir terası, restoran ve bir müzeyi barındıran karma bir işlevle kentin kamusal yaşantısına hizmet vermektedir (Kühne, 1986).

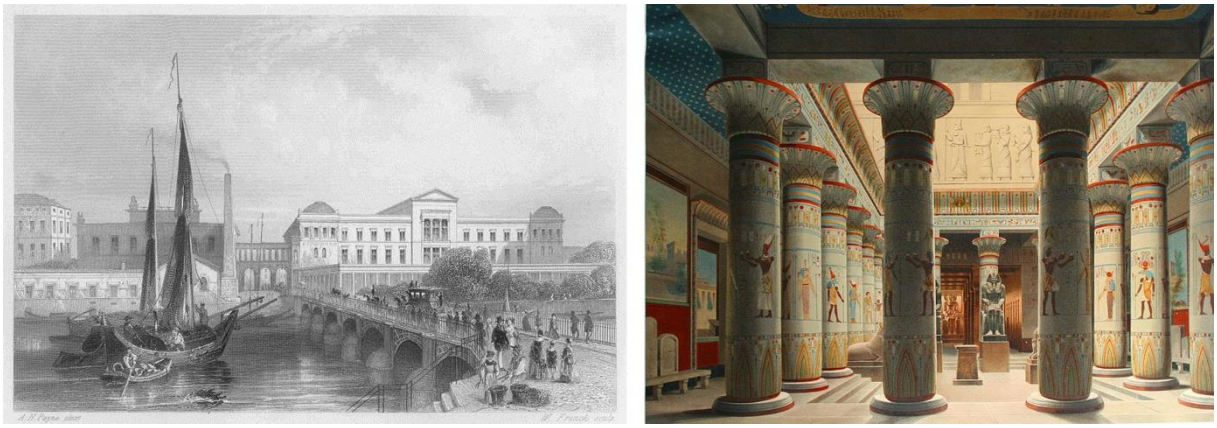
3.3 Yeni Müze (Das Neue Museum)

-Geçmişteki Önemi ve İşlevi: Spree Nehri'nin çevrelediği Müzeler Adasında yer alan Yeni Müze yapısı, inşa edildiği dönemden günümüze işlevini sürdüren bir yapıdır. Ada'nın ikinci yapısı olan ve Antik Mısır Dönemi'ne ait eserleri sergilemek amacıyla, 1843 yılında Friedrich August Stüler tarafından tasarlanan yapının inşaatı 1855 yılında tamamlanmıştır. Yapının tamamlandığı dönemde Antik Mısır odaları, Yunan Tapınağı ve Pompei villası uygulamalarının yer aldığı bilinmektedir (URL-13).

Şekil 17. Yeni Müze'nin doğu cephesi (1862) (URL-14)

Açıldığı tarihten, savaşın başladığı 1939 yılına kadar müze işlevi gösteren yapı, savaşın patlak vermesiyle birlikte kapatılmıştır. 1945 yılında, bombalanan ve ağır hasar gören yapı, 1980'lerin ortalarına kadar, hiçbir bakım görmemiş, müze adasındaki diğer yapılar gibi, sağlam kısımları eserleri saklamak için depo olarak kullanılmıştır. 1986 yılında restorasyon çalışmalarına başlansa da tamamlanamamış, bu esnada birçok değerli eser kaybolmuştur (URL-13).

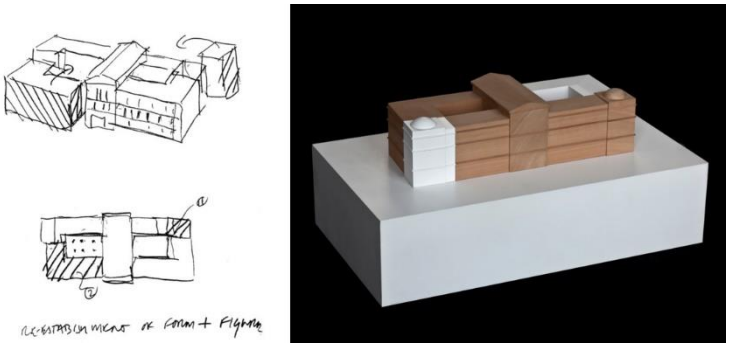

Şekil 18. Yeni Müze (1850'ler) (Ressam: Henry Albert Payne), Yeni Müze iç mekan (1862) (Ressam: Eduard Gaertner) (URL-14)

Şekil 19. II.Dünya Savaşı sonrası Yeni Müze (URL-15)

-Yarışmanın Amacı: Almanya'nın birleşmesinin ardından, Müzeler Adası'nda yer alan Yeni Müze'nin eski işleviyle kullanımına devam etmesi kararlaştırılmış, bu doğrultuda uluslararası yarışmalar tertip edilmiştir[14]. 1997 yılında açılan yarışmayı mimar David Chipperfield kazanmış, master plan kararları doğrultusunda, kazanan projenin seçilen haliyle uygunmasında karar kılınmıştır (URL-13).

Şekil 20. Yarışma birincisi Chipperfield'ın öneri eskizi ve maketi (URL-16)

-Yeni Müze'nin (Das Neue Museum) Şimdiki Durumu: Unesco tarafından koruma altına alınan Müzeler Adası'nda konumlanan Yeni Müze, yetmiş sene kapalı kaldıktan sonra, 2009 senesinde aynı işleviyle tekrar kullanıma açılmıştır. Müze, geçmişte olduğu gibi, Antik Mısır Dönemi'ne ait eserleri sergilemekte, bunun yanı sıra farklı dönem ve medeniyetlere ait süreli sergilere ve etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır (URL-17).

[14] 1993 yılında açılan uluslararası katılımlı ilk yarışmanın sonuçları tatmin edici bulunmadığı için, 1997 yılında yine uluslararası katılımlı bir yarışma tertip edilmiştir (URL-17).

Şekil 21. Müzeler Adası ve Yeni Müze (beyaz sınırlar içinde) maketi (URL-13)

Şekil 22. Yeni Müze yapısının ön cephesi (2009) (URL-14)

4. Sonuç Yerine

Kentler, tarihsel süreç içerisinde üzerinde cereyan eden olaylarla birlikte anılan olgulardır. Bu olaylar, mekanlar aracılığıyla somutlaşarak kentin belleğini teşkil ederler. Kimi yapılar veya yapılı çevreler, sahip oldukları mimari nitelikten çok, tanık oldukları olaysallık ve zamansallıklarla kentin belleğinde yer edinirler. Kentin belleğini oluşturan sosyal, kültürel, fiziksel, tarihsel vb. tüm olaylar kenti katmanlaştıran ve kendine özgü kılan kimliklerdir. Kentin anlamsallığının temel taşları olarak yorumlayabileceğimiz belleğe ait bu öğelerin kaybı, kentte telafisi mümkün olmayan gedikler açılmasına sebep olmaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrası, bir harabe kenti andıran Berlin, kentin inşasını kentsel belleğin izleri üzerinden kurarak, kentsel sürekliliğini devam ettirmeyi başarmıştır. Bu zihinsel ve fiziksel inşanın temini için, mimarlık yarışmaları, bir yöntem olarak seçmiştir. Çalışma kapsamında ‘yeniden işlevlendirme amacı taşıyan mimarlık yarışmaları’ olarak kavramsallaştırılan yarışma tipolojisi, kentsel yapıtlar aracılığıyla, kentin fiziksel olarak inşasının yanı sıra, kentlinin zihinlerinde imgeye dönüşmüş yapıtları gündelik yaşantının içerisine dahil etmiş, savaşın getirdiği olaysallığı mimarlık nesneleri aracılığıyla kentin hafızasında somutlaştırmıştır. Çalışma, kent için önem teşkil eden ve farklı tipolojide yarışmalar bağlamında ele alınan üç kentsel yapıt üzerinden, kentsel belleğin sürekliliğinin sağlanması çabasını irdelemiştir.

Yazar Notu

Bu çalışma, 1. yazarın, 2. yazar danışmanlığında, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı'nda, 2015 yılında tamamlanan "Kamu Yapılarının Yeniden Değerlendirilmesinde Yarışmaların Önemi: Ankara (1923-1938) – Berlin Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına dayanmaktadır.

Yazar Notu

Bu çalışma; Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı'nda, Serhat ULUBAY tarafından, Prof. Dr. Feride ÖNAL danışmanlığındaki *"Kamu Yapılarının Yeniden Değerlendirilmesinde Yarışmaların Önemi: Ankara (1923-1938) Berlin Örneği"* başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Kaynaklar

Architectural Review, *Berlin Özel Sayısı,* 2003 -3 (Sonbahar), Sf: 32-42.

Assmann, J., (2015*), Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çeviri: Ayşe Tekin, 2. Baskı Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Auge, M. (1997), *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*, İngilizceye Çeviri: John Howe, Verso Press, London, New York.

Çalak, I. E. (2012), *Kentsel ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekanlar: ULAP Platz Örneği*, Almanya. Tasarım + Kuram dergisi, Cilt: 8, Sayı:13, sf. 34–47.

Çalak, I. E. (2013), *Belleğin Kentsel Mekan ve Mimarlık Yoluyla Yapılanma Süreçleri*, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Halbwachs, M. (1992), *On Collevtive Memory, Çeviri: Lewis A. Coser,* The University of Chicago Press, Chicago.

Hess, D. B., Tammaru, T., Ham, V.M. (2020), *Housing Estates in Europe Poverty, Ethnic Segregation and Policy Challenges*, Springer Open Press, Cham.

İdil, B. (2010*), Yarışma da Asla Sadece Yarışma Değildir!,* Mimarlık Dergisi, Sayı: 351.

Kühne, G. (1986), *Evangelische Kirchen in Berlin*, CZV-Verlag, Berlin.

Lynch, K., 1960. *The Image of the City*. The MIT Press, Cambridge.

Moles, A. (2018), *Belirsizin Bilimleri İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji*, Çeviri: Nuri Bilgin, 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Neill, W.J.V. (1997), *Memory, Collective Identity and Urban Design: The Future of Berlin's Palast der Republik*, Journal of Urban Design, Volume 2, Issue 2, Sf. 179-192.

Richie, A. (1999), *Faust's Metropolis: A History of Berlin*, Carroll & Graf Publishers, New York.

Rossi, A. (1984), *The Architectural of the City*, The MIT Press, London.

Urban, F. (2006), *The Invention of the Historic City Building the Past in East Berlin 1970-1990*, Massachussetts Institute of Technology, Massachussetts.

İnternet Kaynakları

URL-1: http://www.fosterandpartners.com/projects/reichstag-new-german-parliament/ (Erişim Tarihi: 09.05.2020).

URL-2: http://www.berlin.de/geschichte/historische-bilder/suche/index.php?popup&big&place=Reichstag&page=1 (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

URL-3: http://www.berlin.de/geschichte/historische-bilder/suche/index.php?popup&big&place=Reichstag&page=9 (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

URL-4: https://garibaldy.files.wordpress.com/2010/02/reichstag-red-flag.jpg (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

URL-5: http://ecococos.blogspot.com/2011/05/historia-de-los-huertos-urbanos-ii-dig.html (Erişim Tarihi: 16.05.2020)

URL-6: http://lukaround.com/?p=1755 (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

URL-7: http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/gendarmenmarkt/de/geschichte/1683_1773.shtml (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

URL-8: http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/gendarmenmarkt/de/geschichte/1774_1870.shtml (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

URL-9: http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/gendarmenmarkt/de/geschichte/1871_1935.shtml

(Erişim Tarihi: 10.05.2020)

URL-10: http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/gendarmenmarkt/de/geschichte/1936_1945.shtml

(Erişim Tarihi: 10.05.2020)

URL-11: https://kitatatsumi.com/geschichte-deutschland-20-jh-nachkriegszeit-berlin-1945-49-kriegszerstorungen-ruinen-gebaude-religion-dome-franzosischer-dom/ (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

URL-12: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:View_of_the_Gendarmenmarkt_and_Deutscher_Dom_(German_Cathedral)_from_the_Top_of_Franz%C3%B6sischer_Dom_(French_Cathedral).JPG (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

URL-13: https://www.museumsinsel-berlin.de/en/buildings/neues-museum/ (Erişim Tarihi: 15.05.2020)

URL-14: https://en.wikipedia.org/wiki/Neues_Museum (Erişim Tarihi: 15.05.2020)

URL-15: https://memphistours.files.wordpress.com/2010/10/neues_museum_berlin-old.jpg (Erişim Tarihi: 17.05.2020)

URL-16: http://www.davidchipperfield.co.uk/project/neues_museum (Erişim Tarihi: 17.05.2020)

URL-17: https://www.smb.museum/en/museums-institutions/neues-museum/home.html (Erişim Tarihi: 17.05.2020)